Fortalt af BIRTHE HARRITZ født HANSEN ved Tjeleegnens Lokalhistoriske Forenings sommerudflugt til Tjele mølle 26. juli 2018

Tjele mølle 1946

Tjele Mølle

Da jeg hørte om den her sommerudflugt, spurgte jeg Karsten om jeg måtte få lov til at fortælle en lille historie, eller to, fra dengang min farfar boede på Tjele Mølle, og som I kan se, sagde Karsten ikke nej.

For omkring 40 år siden stod gården tom i en periode, og det var første gang, jeg var her. Det var et sørgeligt syn. Der havde en tid inden boet en enlig dame med en masse katte, og stuehuset var forfaldent. Det jeg bedst kan huske var, at tapetet var helt laset, og at man kunne se de forskellige tapeter, der gennem tiden havde været på væggene.

Jeg er glad for igen at have lejlighed til at komme herned, og jeg vil gerne fortælle lidt om livet her på møllen for ca. 100 år siden, hvor verden så ganske anderledes ud end nu, hvor Lone og Søren har forvandlet en gård, hvor der voksede 13 børn op, i små kår, til denne nyrestaurerede perle, hvor deres to sønner er vokset op under ganske andre vilkår.

Jeg er selvfølgelig interesseret i, hvor jeg kommer fra og i historie i det hele taget, men jeg har slet ikke tålmodighed til at være slægtsforsker, så jeg er meget taknemmelig for, at der er folk, der bruger meget af deres tid på at sørge for at gamle billeder og dokumenter bliver bevaret til eftertiden. Jeg sætter i hvert tilfælde pris på at ligge inde med kopier af min farfars

fæstekontrakter til henholdsvis Foulum Præstegård og Tjele Mølle og købekontrakten på Tjele mølle.

Da jeg er født i 1950 har jeg ikke mødt min farfar og farmor. Min farfar var den længstlevende og døde i 1948.

Peder Hansen 1861 – 1948 født i Formyre, 87år

Jensine Jensen 1869 – 1937 født i Mollerup, 68 år

Jensine og Peder Hansen

Min farfar forpagtede Foulum præstegård fra 1890 – 1898, forinden tjente han der.

1898 lavede min farfar en fæstekontrakt på Tjele Mølle med Jens Christian Ditlev von Lüttichau.

Mølledriften stoppede i 1896 og min farfar var derfor ikke møller, han startede som fæster, for derefter at købe gården i 1919 for 21.000 kr.

Så vidt jeg ved, havde han ikke gården ret længe, men solgte den og købte et hus med to lejligheder i Formyre, hvor han selv og hans familie boede i den ene lejlighed, og hvor han gik ud og malede og tapetserede for folk.

På et senere tidspunkt købte han en ejendom Vendersgade 7 i Viborg, en ejendom med 8 lejligheder. De boede selv i den ene lejlighed.

Efter min farmor Jensines død, fik han en husbestyrerinde, Kathrine. Min farfar døde i 1948 men Kathrine levede en del år derefter. Som barn var jeg flere gange med mine forældre på besøg hos Kathrine, og jeg kan ikke huske ret meget andet, end at hun var sød, og at hun havde træben.

I fæstekontrakten fra 1898 mellem min farfar og godsejeren er det meget udførligt beskrevet hvilke afgrøder, der skulle være hvor, hvor ofte der skulle braklægges, om mergel- og tørvegravning og meget andet. Der står sjovt nok også noget om rygning. Der måtte ikke ryges i lader og ved stakke. Det skyldtes nok ikke tobakkens skadelige virkning, men selvfølgelig brandfaren, som dengang var meget større end nu, og som kunne have helt fatale konsekvenser.

Min farmor fødte 4 børn i Foulum Præstegård og hernede fødte hun 12 gange. 16 fødsler uha.

Tre af børnene var enten dødfødte eller døde umiddelbart efter fødslen, Hans døde af den spanske syge i 1918, 22 år gammel. Den spanske syge var en influenza - pandemi, der kostede 50 mill. mennesker livet, heraf 14.000 danskere. Han blev begravet ved Tjele Kirke.

Det tolvte barn i rækken hed Alfred med mellemnavnet Dusinus.

Min far var deres yngste barn, han hed Karl Valdemar, og blev ofte drillet med at han som barn var blevet forkælet.

Til familiesammenkomster i min fars familie blev der selvfølgelig snakket om gamle dage og om Tjele Gods og Lüttichauerne. Den ældste af mine fastre fortalte med meget stolthed, at hun havde været stuepige på Tjele Gods, det var virkelig noget, hun var glad for. Jeg syntes ikke det lød alt for spændende, når hun snakkede om alle de kakkelovne, som hun skulle pudse og tænde op i, men det har selvfølgeligt været spændende at opleve godset indefra, og at være en del af det store folkehold.

Desværre var min far en meget tillukket person, som ikke fortalte meget om sin barndom, men nogle af mine fastre har fortalt mig om forskellige episoder.

Blandt andet om et par kuske fra godset..

Min farfar var medlem af sognerådet. Jeg formoder, at det var efter at han var blevet gårdejer. Møderne blev holdt på skift ved medlemmerne, og godsejeren var født formand. En dag skulle mødet holdes her på møllen, og det var øsende regnvejr. Godsejeren ankom i hestevogn med to kuske, og tænk, de to kuske skulle stå på gårdspladsen i den silende regn i al den tid, som mødet varede.

Det var godt nok andre tider. Mine fastre har også fortalt, at de ikke havde ret meget tøj, og at det kunne passere, at de måtte blive liggende til op af dagen for at vente på at deres tøj kunne blive tørt efter en tøjvask.

De har også fortalt om deres gale gedebuk og om at de engang satte en af de yngre søskende i en barnevogn oppe ved vejen, hvorefter de lod vognen trille ned mod gården. Det gik selvfølgelig ikke godt.

Til trods for, at de dengang levede i det, som vi nu kalder meget små kår, så fortalte de alligevel om deres barndom og deres familie med en vis form for stolthed. Og det har også været i sig selv været en stor præstation at drive et landbrug og opfostre så mange børn.

For omkring 40 år siden stod gården tom i en periode, og det var første gang jeg var her. Det var et sørgeligt syn. Der havde en tid inden boet en dame med en masse katte, og stuehuset var så forfaldent. Det jeg bedst kan huske var, at tapetet var helt laset, og at man kunne se de forskellige tapeter, der gennem tiden havde været på væggene.

Da min far ikke har fortalt ret meget om sin opvækst, så ringede for nylig jeg til fætter Peter i Fastrup og kusine Esther i Vammen for at høre om de havde noget at fortælle, og de havde heldigvis en god historie om hvordan deres far Aage kunne fange ørreder med hænderne, ”ved at kilde dem på mawen”

Da Aage selv blev far, og pralede af sine evner til at fange fisk med de bare næver, tvivlede børnene på, om det kunne være sandt. Men så tog han børnene med herover, og viste dem, at det faktisk var rigtigt, at han kunne hive fiskene på land.

Han gik hen, hvor der var en trærod i vandkanten, her stak han armen ned i vandet og hvis det var en fisk af en vis størrelse, så kildede han det lidt på maven for derefter at hive den i land. Børnene var flere gange med herovre for at fange ørreder, og fik da også lært teknikken. Fiskene solgte de

til fiskemanden i Viborg og de fik en god pris for dem. Da det rygtedes at Aage og mine fætre fiskede her, var der andre der også forsøgte sig, og så stoppede de med at tage herover.

Aage, der kunne fange fisk hører vi om, når vi om lidt skal synge en sang, som min faster Anna har skrevet.

At Anna overlevede var lidt af en sensation. Hun vejede omkring 2 pund ved fødslen. Hun blev pakket i vat, og hun må have haft et helt specielt overlevelsesgen i sig, for børnedødeligheden var ellers meget høj på de tider. Anna har skrevet en sang, som jeg håber I vil være med til at synge. Den er ret lang, men jeg synes den giver mange gode billeder på nethinden.

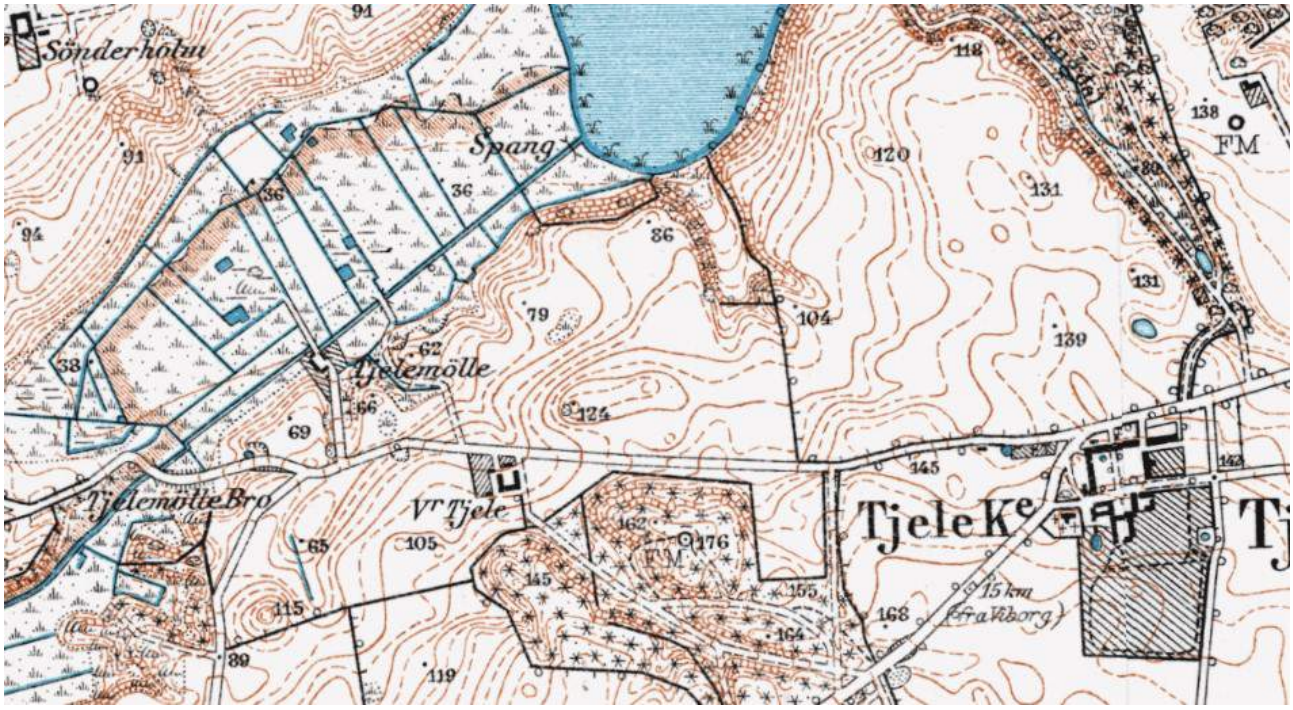

Den sidste tid som vandmølle

Det var ikke den tidligere fæste Anders Axelsen, der drev gård og møllen den sidste tid, for han forlod møllen, da opstemningsretten blev solgt. Fæstet blev 1895 overtaget af Peder Hansen, og kirkebogen omtaler den 7. januar 1896 Peder Hansen som gårdforpagter i Tjele Mølle. Den 8. februar samme år nævnes en møllebestyrer. Det var den tidligere arbejdsmand i Tjele Smedehus Johannes Nielsen, som var gift med Dorothea Johanne Jensen, og effektueringen af lukningen af Tjele Mølle skete således ikke lige med det samme.

Peder Hansen var født den 13. januar 1861 i Formyre Sogn, hvor hans forældre var indsidderfolkene Hans Christian Vognsen og Johanne Pedersdatter. Han kom fra en stilling som forpagter af Foulum Præstegård, en stilling, han havde opnået efter først at have arbejdet der som tjenestekarl. Peder Hansen var gift med Jensine Jensen fra Mollerup, Ørum Sogn, som var født den 20. august 1869, datter af gårdejer (Overgårdsvej 29) Peder Jensen Overgaard og Kirsten Marie Pedersen. [At være mølleejer gav næsten samme sociale status som præsten, degnen og sognefoged].

Hvad arvegodset gemte.

Da min faster Kirsten døde arvede jeg nogle af hendes ting og sager, jeg fik blandt andet en masse af hendes billeder, gamle postkort og forskellige papirer. Heriblandt var der et gammelt brev, som måske kan have lokal interesse. Selv om jeg ikke kender ret mange af de omtalte personer, så synes jeg, at brevet giver et godt tidsbillede. Jeg vil knytte et par bemærkninger til det gamle brev, som en af mine andre fastre, Tinne, skrev til sine søskende, der sammen med forældrene boede på Tjele Mølle. Jeg ved ikke, hvornår brevet blev skrevet, men jeg vil tro, at det er fra omkring 1918 - 1920.

Tinne hed egentlig Martine, hun blev født i år 1900. Som ung boede hun i en periode i København, og det var i den periode, hun skrev brevet. Det må være på en færge mellem Jylland og Sjælland, at hun filmede med den unge mand. Senere emigrerede hun til Canada, hvor hun blev gift og fik en søn. Tinne blev i Canada hele sit liv. Hun var dog på besøg i Danmark nogle få gange. Jeg kan huske, at hun besøgte min familie, da jeg var en stor pige. Faster Tinne sendte fantastiske julegaver til os. Som barn så mine søskende og jeg hvert år frem til den dag, hvor vi skulle op på Toldkammeret i Viborg efter den årlige julepakke. Pakken indeholdt altid både gaver og slik, som vi ikke kunne købe i Danmark.
Hende, som er omtalt Tra, er min faster Petra, født i 1885. Mi er endnu en af mine fastre. Hun hed Marie og blev født i 1890 Min far var den omtalte Kalle, Karl Hansen. Min far var den yngste af 12 børn. Han blev født i 1912. Jeg kan fortælle, at det ikke kun var som lille, at han havde en sød tand. Den last/glæde forfulgte ham livet igennem.
Birthe Harritz - Tjelevej 6, Ørum God læselyst!

. ***Formyre Fredag Formiddag Kære Ælskede Unger.***

Før jeg begynder på min Rejsebeskrivelse vil jeg først sige jer Allesammen rigtig hjertelig Tak for hele i Vinter fordi I har været så raaere ved mig, og for Alle de dejlige Kager jeg har sat til Livs. Ja tusind Tak for dem Allesammen. Nå, jeg gik altsaa til Søs og læste i min Kærlighedsroman, men da jeg jo ikke helt kunde leve af Søluft og Kærlighedsromaner blev jeg jo ogsaa sulten og Tras Kager gled med beundringsværdig Hurtighed i Maven, Naa det blev Nat over Vand og Nattens gode Aand kom til mig i Form af en Ung Mand; som jeg saa filmede med til den lyse Morgen. Han hjalp mig saa op på Avholdshotellet med alt mit Kluns og spenderede Morgenkaffe.
Efter at jeg saa havde lovet at skrive til ham forsvandt han, og jeg ringede saa ud til Farbe Sørens, der gik nemlig ikke Tog derud før 12 om Middagen, de gav mig saa Johanne til Rasmus Hansens Adresse for at jeg kunde gaa derop og laane hendes Cykle; hun var Imidlertid ikke hjemme, saa lejede jeg en Cykle og rasede derud. Farbe Sørens havde det godt og jeg fik Kaffe og Lavkager i lange Baner og saa maatte jeg jo rykke frem med alt hvad jeg vidste om Hanne. Niels gik og havde ingen Tænder i Munden han kom ikke til Formyre i de første 3 Maaneder sagde han. Jeg tog saa med bilen fra Randers og kom godt hjem, de formelig stejlede af Forbavselse, da de saa mig og Kalle Omfavnede mig og sendte forælskede Blikke til min Kuffert.
Alle Postens Unger mødte op paa Rad og fik en Lakridspibe og en Sukkerstang i Munden. I gaar var

jeg henne ved Hanne hun blev Kiste-glad for Pengene og sagde, at Tra rigtignok skulle faa et længere Takkebrev. Johanne Bundgaard er ogsaa kommet hjem til Juni, jeg har endnu ikke hilst på hendes Naade, og undgaar så vidt mulig hendes Synskreds. Johanne Mouersen kommer ogsaa hjem Jakobine har Plads i Viborg og Anne Villekær har taget Plads som ung pige i Viborg, Svenskedatteren skal have en Bette og forskellige Unge Piger gaar løse med svulmende Maver. Johanne Skomager har jo faaet et barn. Hendes Sag har været i Retten da der er saa mange om det og ingen vil være Far til det. Aage Laier jo ogsaa deriblandt. Hans Mor siger at hun ikke havde troet, at han vilde gaa saa langt ned. Marianne Dejbjærg har faaet en Lille og ligger nu meget alvorlig syge af Underlivsbetændelse.
Jeg synes ellers det kunde være rart at være i København igen. Jeg synes det er saa bondsk igen. Jeg var nede og rejse Tørv i gaar og Hanne har lejet mig til at skrue Tørv to Dage i næste Uge. Jeg skal hilse Tra mange gange fra Mi og Sofi og sige Tusind Tak for Silketraadene og Kludene. Jeg skal sige til Mi fra Mor at hun gerne vilde strikke Fødder i Strømperne.
Hilsen fra Kalle. Tusinde kærlige Hilsener til jer Ollestesammen fra eders egen Tinne.
Ungerne var henrykte for Sagerne jeg havde med hjem. Jeg har ringet til Bigum og fortalt alt hvad jeg vidste.

BARNDOMSMINDER

Melodi: På Tave Bondens Ager

Jeg sidder i mit Kammer i stille Ro og Fred
mens Sneen drysser stille i hvide Flokke ned,
og Maanen rund og spejlklar i Dammen ser sig selv,
da stiger mangt et Minde i min Erindring frem.

Jeg tænker på vor Barndom de lyse, glade Aar.
De svandt kun alt for hurtig, man selv det ej forstår
Sig husker du om Somren på bare Ben vi sprang
ved Aaens Bred og Lærken om kap med den vi sang.

Om Middagen når Fader sig gav i Søvnens Magt,
Kom Aage tit og meldte en Ørred er til Fangst
Et lille Stykke borte - har ved en Kant sig sat,
af sted vi hurtigt farer, den må vi have fat.

For Fisken vi forfulgte var det et grusomt Spil.
Thi vore Hjerter kendte Medlidenhed ej til,
vi huggede og stak til på Lystren Ørreden sad,
saa vandrede vi hjemad saa sejrsstolt og glad.

Men en ting var der hjemme, vi kunde ej forstaa,
to Væsner som vi haded i Gaarden skulde gaa.
Den ene det var gassen, ham frygtede vi næst
Mads Vædder - som af alle - dog tumlede os bedst.

Kom vi en Dag fra Skole, og Mads fik det at se,
saa kom han lige saa sikkert som en og to er tre.
Da var der to sig mored, den ene det var Mads,
Den anden det var Aage han sa` det var tilpas.

Han sagde ogsaa til os, naar Mads er rigtig vred,
saa skal I bare smide jer fladt paa jorden ned,
saa morer det ham ikke, saa gaar han hurtigt bort.
Nyt Mod vi atter fatter, vi glæded til hans Tort.

Da Mads nu atter kommer, vi lægger straks os ned,
Men da blev først Mads Vædder for Alvor rigtig vred,
han brasede og sparked, mens Aage stadig lo,
man kan da ogsaa bilde jer alting ind I to.

I Høet sled vi tappert i Somrens varme Tid,
da Fluerne var slemme og Bremsen ikke blid.
Naar Høet skulde stakkes, vi alle maatte med,
det hjalp ej at vi mukked, for saa blev Fader vred.

De voksne bruger Forken, vi Børn skal rive op,
og Moder gik og satte paa Stakken yndig Top.
Med et faar Grethe Nykker, afsted hun render Hjem.
Er Tøsen bremsegal, Far han siger, det var slemt.

En Middagsstund mens Far og Mor begge sov,
gik Tinne, jeg og Aage saa listeligt paa rov.
Vi kunde prægtig sidde i Æbletræets Læ
og spise lystig af det forbudte Solbærtræ.

Den Herlighed dog hurtig for os en Ende faar,
vi bliver vist opdaget, i Haven Fader gaar.
Dog Tinne er ej raadvild, hun stille lister bort,
for os der staar tilbage, er Livet meget sort.

Jeg huske kan saa tydeligt, Far tog en Pisk,
og vi var alt belavet paa snart at vandre hist,
en jordisk Tanke er der, vi ej kan skilles ved,
det er, at Tinne skulde i Grunden været med.

Dengang jeg ofte tænkte, naar først jeg bliver stor,
jeg vil udrede mere end selv de fleste tror.
Paa Fantasiens Vinge paa Eventyr jeg for,
dog intet sted er bedre, end hjemme hos sin Mor.

FORFATTER: FASTER ANNA

TJELE MØLLE

Et lille indblik i familien Hansens hverdagsliv på Tjele Mølle fra 1898 - ca. 1920.

De første år var min farfar fæster indtil han i 1919 købte gården af
Jens Christian Ditlev von Lüttichau.

Bortset fra Hans, der døde som ung, så klarede alle børnene sig godt,
døtrene som henholdsvis syerske, lærerinde, massøse i Canada,
landmandskoner og hjemmegående.
Én af tre sønner blev kafferister og de to andre,
Aage og min far Karl, blev landmænd.

Hverdagsbillede fra Tjele Mølle ca. anno 1913

Med venlig hilsen BIRTHE HARRITZ født HANSEN

MØLLENS SLÆGTSHJUL

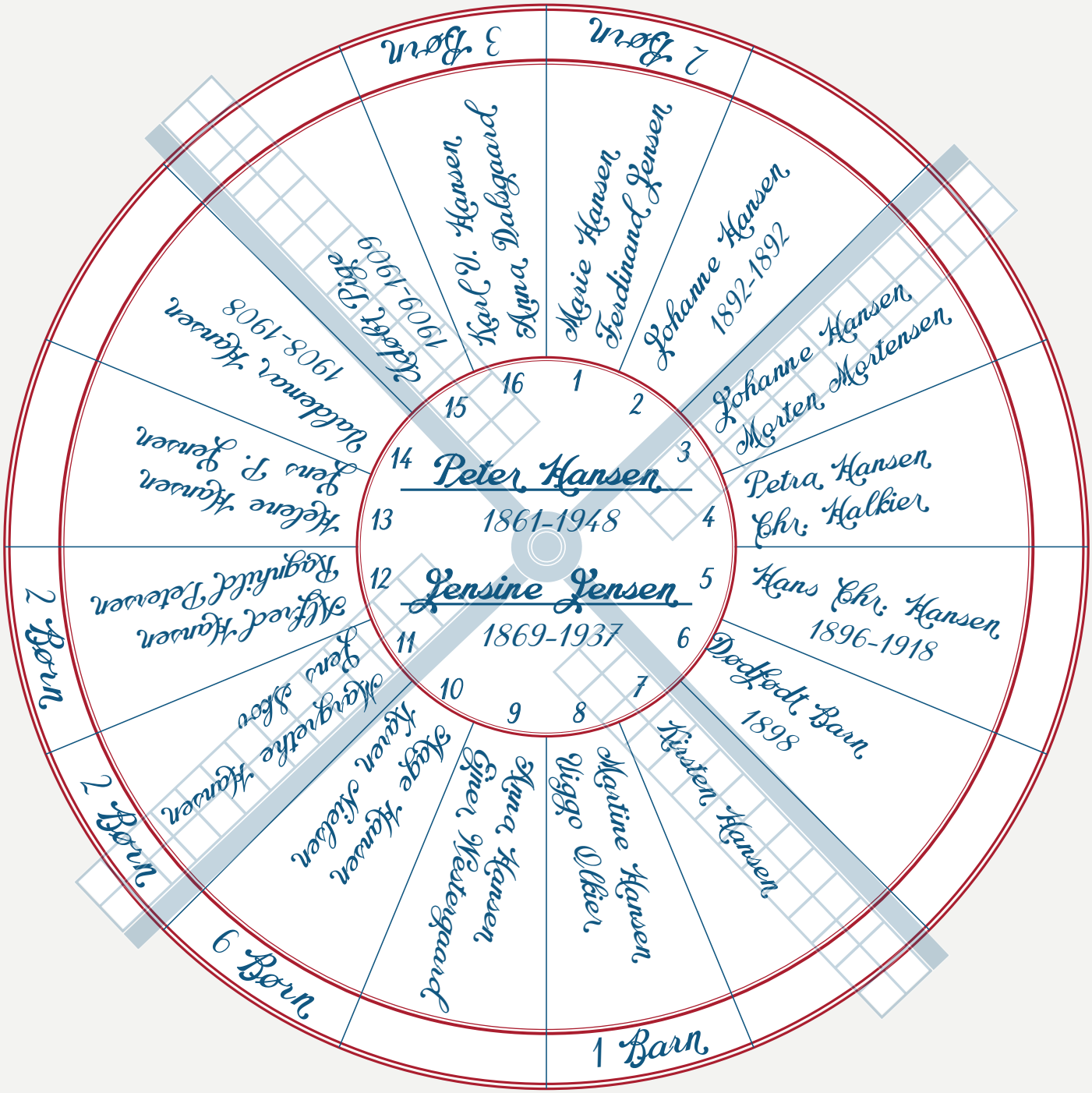

1 Marie Hansen, Ferdinand Jensen **2** Johanne Hansen, 1892-1892 **3** Johanne Hansen, Morten Mortensen **4** Petra Hansen, Chr. Halkier
5 Hans Chr. Hansen, 1896-1918 **6** Dødfødt Barn, 1898 **7** Kirsten Hansen **8** Martine Hansen, Viggo Olkier **9** Anna Hansen, Ejner Westergaard
10 Aage Hansen, Karen Nielsen **11** Margrethe Hansen, Jens Skov **12** Alfred Hansen, Ragnhild Petersen **13** Helene Hansen, Jens P. Jensen
14 Valdemar Hansen, 1908-1908 **15** Udøbt Pige, 1909-1909 **16** Karl V. Hansen, Anna Dalsgaard

Familien fra TJELE MØLLE

Karls Valdemars mor og far

Jensine Hansen og Peder Hansen

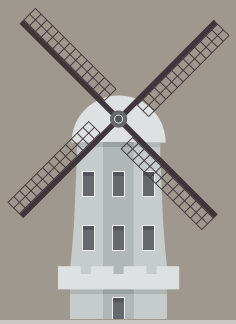

Karl Valdemar Hansen i 1937

Karls Valdemar med sin mor

Forreste række: Marie eller Martine, Helene, Grethe Anden række: Karl, Jensine, Peder, Alfred
Tredje række: Johanne, Anna Fjerde række: Petra, Aage, Kirsten